

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS**

**P A Ž Y M A
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NARIO LAURYNOS KASČIŪNO SKUNDO
TYRIMO**

2026-05-26 Nr. (6.1.-2026-12)PR-114

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierė ištyrė Lietuvos Respublikos Seimo nario Lauryno Kasčiūno skundą „Dėl 2025-2026 ir 2026-2027 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų, patvirtintų Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2025 m. gegužės 21 d. įsakymu Nr. V-559, kuriais pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai“ (2026-01-13 reg. Nr. TS-12).

I. Tyrimo (skundo) esmė

1. Seimo narys L. Kasčiūnas (toliau – pareiškėjas) prašė ištirti, ar 2025-2026 ir 2026-2027 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų (toliau – Bendrieji ugdymo planai) 84 punktas ta apimtimi, kuria nustatytas lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičius pradinio ugdymo programai įgyvendinti grupinio mokymosi forma kasdieniu ir nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu mokyklose, kuriose įteisintas tautinių mažumų kalbos mokymas arba mokymas tautinės mažumos kalba (toliau – tautinių mažumų mokykla), ir kuris yra mažesnis lyginant su nustatytu lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičiumi pradinio ugdymo programai įgyvendinti grupinio mokymosi forma kasdieniu ir nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu mokyklose, ugdymą vykdančiose lietuvių kalba, nepažeidžia vaiko teisių ar jo teisėtų interesų.

2. Pareiškėjas skundą grindė šiais argumentais:

2.1. Bendrųjų ugdymo planų 84 punkte nustatyta, kad nuo 2025 m. rugsėjo 1 d. mokyklose, kuriose įteisintas tautinių mažumų kalbos mokymas arba mokymas tautinės mažumos kalba, pradinio ugdymo programos lietuvių kalbos ir literatūros mokymui skiriamos 5 pamokos per savaitę, atitinkamai 700 pamokų per ketverius pradinio mokymosi metus. Tuo tarpu mokyklose, vykdančiose ugdymą lietuvių, t. y. valstybine kalba, lietuvių kalbos ir literatūros mokymui skiriamos 7 pamokos per savaitę (išskyrus 1-ą klasę, kada skiriamos 8 pamokos), ir atitinkamai 1015 valandų per ketverius pradinio mokymosi metus. Taigi, lietuvių kalbos ir literatūros mokymuisi skirtų pamokų skaičiaus bendras skirtumas skirtingo tipo mokyklose sudaro 315 pamokų.

Vertinant aritmetiškai, susidarantis žinių ir gebėjimų skirtumas prilygsta beveik dviem papildomiems mokymosi metams. Vėliau tai ženkliai dalimi lemia prastesnį tautinių mažumų mokyklų lankančių mokinių valstybinės kalbos mokėjimo lygį, ką patvirtina vidurinio ugdymo pabaigoje laikomo lietuvių kalbos ir literatūros valstybinio brandos egzamino rezultatai.

Nors vertinant grynai iš formaliosios pusės ir skaičiuojant aritmetinį lietuvių kalbos ir literatūros dalykui skirtų pamokų skaičiaus skirtumą pradiniam ugdyme, skirtumas sudarytų apie dvejus metus, pareiškėjo vertinimu, tikėtinas realus papildomų valandų, skirtinų lietuvių kalbos ir literatūros kalbos mokymuisi, skaičius, skirtas kalbinių gebėjimų atsilikimui kompensuoti, turėtų būti

panašus kaip ir 2013 metais¹, nes tautinių mažumų mokyklas lankantys pradinukai dažniausiai ateina iš ugdymą jų gimtąja kalba teikiančių darželių ir priešmokyklinio ugdymo klasių (rusų, lenkų kalbomis) ir neturi suformuotų gebėjimų kalbėti valstybine kalba, t. y. lietuvių kalbos ir literatūros mokymuisi reikalingi gebėjimai nėra formuojami nei ikimokyklinio, nei priešmokyklinio ugdymo pakopose tokia apimtimi, kokia jie formuojami to paties lygmens įstaigose, ugdymą vykdančiose lietuvių kalba. Šių pradinukų lietuvių kalbos ir literatūros dalyko žinių nėra galimybės sustiprinti kitų dalykų pamokomis, vykstančiomis lietuvių kalba, nes ugdymo procesas vyksta jų gimtąja kalba. Minėtų žinių nesustiprina bendravimas su bendraamžiais lietuvių kalba mokyklos aplinkoje.

Valstybė, pareiškėjo teigimu, bendrojo ugdymo srityje turi nustatyti bent tokią pačią tautinėms mažumoms priklausančių mokinių lietuvių kalbos ir literatūros dalyko mokymosi tvarką, kuri galioja ir mokiniams lankantiems ugdymo įstaigas lietuvių ugdomąja kalba ir kartu visose ugdymo grandyse kurti įvairius mechanizmus, sudarančius galimybes išmokti valstybinę kalbą ne žemesniu lygiu nei ją gali išmokti mokiniai, lankantys ugdymo įstaigas lietuvių ugdomąja kalba. Tai, jog nėra sukurtos veiksmingos sistemos, leidžiančios tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams tinkamai išmokti valstybinę kalbą, įrodo tęstinio lygiateisiškumo principo ir konstitucinių tokių asmenų teisių ignoravimo faktą.

2.2. 2011 metais Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje buvo įtvirtinta nuostata, numatanti, kad tautinių mažumų mokyklose lietuvių kalbos mokymui „skiriama ne mažiau laiko kaip gimtosios kalbos mokymui“, nebuvo vykdoma nei vienais mokslo metais, t. y. bendruosiuose ugdymo planuose visada buvo nustatoma mažesnė lietuvių kalbos ir literatūros dalyko mokymuisi skirtina pamokų apimtis. Taigi, pareiškėjo teigimu, tautinių mažumų mokyklas lankantys pradinukai ne tik kad mokosi lietuvių kalbos mažesne apimtimi nei „lietuviškas“ mokyklas lankantys mokiniai, tačiau valstybė neužtikrina minėto, 2011 metais įtvirtinto standarto, tokiu būdu sudarydama nelygiavertes sąlygas tautinių mažumų mokyklose besimokantiems vaikams išmokti valstybinę kalbą.

Minėta Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies nuostata, pareiškėjo nuomone, laikytina prieštaraujančia siekiui visus savo piliečius išmokyti valstybinės kalbos, kadangi jis, nepriklausomai nuo lankomos mokyklos tipo, negali būti ribojamas ar kitaip varžomas siejant jį su kitų kalbų (net gimtosios kalbos) pamokų skaičiumi.

2.3. Lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skirtumų skirtingo tipo ugdymo įstaigose (vykdančiose ugdymą (ne)lietuvių ugdomąją kalbą) poveikis asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, išsilavinimui yra neigiamas.

Minėta praktika sistemingai pažeidžia tautinių mažumų mokyklas lankančių mokinių teises, nes nesudaro galimybių tinkamai išmokti lietuvių kalbos ir apsunkina visavertį jų įsiliejimą į visuomenę. Tai, pasak pareiškėjo, rodo įvairūs duomenys, pvz., 2024 metais 20,4 proc. tautinių mažumų mokyklose besimokančių mokinių neišlaikė lietuvių kalbos ir literatūros valstybinių brandos egzaminų (toliau – VBE), o kitų dalykų VBE rezultatai buvo žemesni nei lietuvių kalba besimokančiųjų. Nacionalinės švietimo agentūros duomenimis, 2025 metais lietuvių kalbos testo pagrindinį pasiekimų lygį pasiekė: 26,3 proc. rusų (58,6 proc. – lietuvių) kalba besimokančių ketvirtokų; 47 proc. rusų (72,3 proc. – lietuvių) kalba besimokančių aštuntokų; 26,1 proc. rusų (54,9 proc. – lietuvių) kalba besimokančių ketvirtokų. Rusų kalba mokėsi abiturientai prasčiau laikė ir kitus egzaminus. 2022 metais vykusio tarptautinio penkiolikmečių pasiekimų tyrimo PISA

¹ Turimos omenyje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinėje byloje Nr. I²⁶¹-16/2013 (teisminio proceso Nr. 3-66-3-00005-2013-9) nurodytos aplinkybės.

duomenys pagal mokomąją kalbą atskleidžia ir tai, kad tiek rusų, tiek lenkų tautinės mažumos mokinių matematinio ir gamtamokslinio raštingumo ir skaitymo gebėjimai yra žemesni nei lietuvių kalba besimokančių mokinių.²

Mokantis kitų dalykų lietuvių kalbos žinios yra laikytinos pamatu, ant kurio vėliau statomas konkretaus dalyko mokėjimas, t. y. tikėtina, kad, pasak pareiškėjo, nepakankamas lietuvių kalbos mokėjimas tampa trukdžiu, kuris neleidžia tinkamai suprasti kitų mokomųjų dalykų specifikos, kliudo minčių raiškai žodžiu ir raštu, kas bent iš dalies paaiškina ženkliai menkesnius tautinių mažumų mokyklų abiturientų VBE rezultatus.

2.4. Moksliniai tyrimai rodo, kad susidūrimo su tiksline kalba trūkumas lemia menkesnę kalbinę raišką. Pirminis pranašumas tam tikroje srityje (geresni skaitymo gebėjimai, komunikaciniai įgūdžiai), laikui bėgant kuria vis geresnius ir geresnius rezultatus, o nemokėjimas / menkos žinios laikui bėgant vis labiau tolina nuo teigiamo rezultato (Cook ir Campbell, 1979; Rigney, 2010; Stanovich, 1986, 2000). Kumuliatyvinis teigiamų arba neigiamų veiksmų rezultatas turi tvirtą mokslinį pagrindą (Aunola, Leskinen, Onatsu-Arvilommi ir Nurmi, 2002; Pfof, Dorfler ir Artelt, 2010). Pradiniam etape anksčiau ir geriau kalbą įsisavinantys asmenys, gauna daugiau naudos (geriau supranta, skaito, rašo, gauna geresnius pažymius, įstoja į universitetus). Prastai / ženkliai vėliau kalbą įsisavinantys asmenys susiduria su augančiu kumuliatyviu neigiamų pasekmių poveikiu. Šių mokslinių tyrimų išvados, pasak pareiškėjo, atitinka ir stebimus patikrinimų ketvirtose, aštuntose ir dešimtosiose klasėse bei VBE rezultatus tautinių mažumų mokyklose rezultatus.

2.5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje yra pakankamai plačiai atskleistas valstybinės kalbos, kaip konstitucinės vertybės, statusas.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad valstybinė kalba yra „svarbi piliečių lygiateisiškumo garantija, nes leidžia visiems piliečiams vienodomis sąlygomis bendrauti su valstybės ir savivaldybių įstaigomis, įgyvendinti savo teises ir teisėtus interesus“ (1999 m. spalio 21 d. nutarimas); „svarbus valstybingumo elementas, visus Lietuvos Respublikos piliečius vienijantis, valstybinę bendruomenę – pilietinę Tautą integruojantis veiksnys, nes užtikrina visiems valstybės piliečiams lygias galimybes dalyvauti valdant savo šalį, priimant valstybinės reikšmės sprendimus, taip pat teisę lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarnybą. Valstybinės kalbos mokėjimas yra visaverčio piliečių dalyvavimo valdant valstybę prielaida ir būtina sąlyga“ (2006 m. gegužės 10 d. nutarimas).

Atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo praktiką, daroma išvada, kad tinkamas valstybinės kalbos mokėjimas vertintinas ne tik tautinių mažumų švietimo, bet ir gerokai platesniame – pilietinės tautos integravimo kontekste, todėl toks valstybinės kalbos mokymosi reguliavimas, kuris ženkliai daliai visuomenės nesudaro galimybių tinkamai išmokyti valstybinės kalbos, laikytinas prieštaraujančiu svarbiam valstybingumo elementui, sudarančiam prielaidas formuoti pilietinei Tautai.

Pagal Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalį kiekvienas žmogus turi teisę į aukštąjį mokslą, prieinamą pagal jo sugebėjimus. Ši konstitucinė žmogaus teisė yra svarbi įvairių jo teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimo sąlyga bei suponuoja valstybės pareigą sudaryti prielaidas ją įgyvendinti³. Ženkliai daliai tautinių mažumų mokyklas lankančių mokinių neišlaikant privalomo valstybinio lietuvių kalbos brandos egzamino arba išlaikant jį žemais balais (žemesniu lygiu), eliminuojama šių mokinių galimybė įgyti universitetinį išsilavinimą bei įgyvendinti konstitucinę teisę į aukštąjį mokslą,

² EBPO PISA 2022: rezultatai ir tendencijos, 2023 m. gruodžio 5 d. <[https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2023/12/PISA2022 Rezultatai 2022.12.06 compressed.pdf](https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2023/12/PISA2022%20Rezultatai%202022.12.06%20compressed.pdf)> [Žiūrėta 2026-01-06].

³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d., 2007 m. birželio 7 d., 2008 m. vasario 20 d. nutarimai.

o tai lemia, kad ištisos kartos tokių asmenų netenka teisės kurtis tokį gyvenimą, kokį galėtų susikurti esant tinkamam valstybinės kalbos mokėjimui, t. y. tokiam, kuris leidžia išnaudoti visas Lietuvos Respublikos savo piliečiams suteikiamas galimybes. Taip pat ženkliai dalis tautinių mažumų mokyklas lankančių mokinių negali pasinaudoti minėta konstitucine teise ne dėl menkesnių sugebėjimų, o dėl sisteminių (ir, pareiškėjo požiūriu, netinkamų) valstybės politikos sprendimų, nukreiptų į valstybinės kalbos mokymą tautinių mažumų mokyklose ir ribojančių galimybes šiems gebėjimams atsirasti ir išsiskleisti.

2.6. Europos Tarybos Patariamasis komitetas dėl Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos taikymo 2012 m. gegužės 24 d. komentare Nr. 3 „Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisės į kalbą pagal Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją“ yra nurodęs, jog itin svarbu pakankamu lygiu mokėti valstybinę kalbą, kadangi jos nemokėjimas užkerta tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims galimybes aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, gali apriboti jiems universitetinio išsilavinimo prieinamumą ar įsidarbinimo galimybes. Komentare taip pat teigiama, jog tautinių mažumų mokyklos privalo užtikrinti tinkamas savo moksleivių valstybinės kalbos žinias.

Turint omenyje viešojoje erdvėje išsakomą argumentą, jeigu tautinių mažumų mokyklas lankantys mokiniai norėtų geriau išmokti lietuvių kalbą, jie lankytų mokyklas lietuvių ugdomąją kalbą, pažymėta, kad integravimasis į Lietuvos visuomenę, tapimas visaverčiu Lietuvos valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos nariu – siejasi, be kita ko, su pastangomis išmokti valstybinę – lietuvių – kalbą (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 10 d. nutarimas). Valstybė gerbia tautinių mažumų teisę saugoti ir puoselėti savo kalbą, kultūrą, papročius, tačiau tai neatleidžia valstybės nuo pareigos tam tikru lygiu išmokyti valstybinės kalbos mokinius, lankančius ugdymo įstaigas, kuriose ugdymo procesas vykdomas tautinės mažumos kalba.

2.7. Valstybinės kalbos mokymo klausimui Lietuvos kontekste yra aktualios Europos Žmogaus Teisių Teismo bylos Džibuti ir kiti prieš Latviją, Valiullina ir kiti prieš Latviją⁴, kuriose Teismas sutiko su Latvijos Vyriausybės pozicija dėl būtinybės stiprinti latvių kalbą, kuriai neigiamą poveikį (kaip ir Lietuvoje) darė dešimtmečiai okupacijos; garantuoti švietimo sistemos vientisumą ir garantuoti pakankamą Latvijoje gyvenančių asmenų latvių kalbos žinių lygį, leidžiantį veiksmingai dalyvauti visuomenės gyvenime.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje (toliau – Vaiko teisių konvencija, Konvencija) reglamentuota kiekvieno vaiko teisė turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi ta apimtimi, kiek tai susiję su valstybės dalyvės pareiga užtikrinti vaiko protinį ir socialinį vystymąsi (27 straipsnio 1 dalis); siektini tikslai: kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentus ir protinius bei fizinius sugebėjimus; ugdyti pagarbą vaiko tėvams, jo kultūriniam tapatumui, kalbai ir vertybėms; šalies, kurioje vaikas gyvena, šalies, iš kurios jis gali būti kilęs, nacionalinėms vertybėms ir kultūroms, kurios skiriasi nuo jo paties kultūros; parengti vaiką atsakingam gyvenimui laisvoje visuomenėje (29 straipsnio 1 dalies a, c ir d punktai).

Klausimas matomas ir Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 punkto, įtvirtinančio vieną iš pagrindinių švietimo sistemos principų – lygių galimybių principą, kontekste. Pagal šį principą švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo ir pirmosios kvalifikacijos įgijimą, sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują.

⁴ European Court of Human Rights, žr. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2256928/19%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2256928/19%22]}).

Pareiškėjo teigimu, akivaizdu, kad tautinėms mažumoms priklausantiems (o ir trečiųjų valstybių) mokiniams, besimokantiems Lietuvoje, nesukūrus sistemos, leidžiančios tinkamai išmokyti lietuvių kalbą, šis principas būtų esmingai pažeistas sumažinant jų galimybes pilna apimtimi naudotis tomis teisėmis, kurias suteikia tinkamas valstybinės kalbos mokėjimas.

2.8. Aptartame kontekste įvertintinos ir valstybės pastangos siekti įgyvendinti Švietimo įstatymo 8 straipsnyje numatytą tikslą – padėti vaikui pasirengti sėkmingai mokytis pagal pradinio ugdymo programą. Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 1 punkte numatyta, kad ikimokyklinio ugdymo ir priešmokyklinio ugdymo programose ne mažiau kaip po 5 valandas per savaitę skiriama ugdymui lietuvių kalba.

Duomenys (nuo lietuvių kalbos žinių patikrinimo žemesnėse klasėse iki valstybinių lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino rezultatų) rodo, kad lygios galimybės išmokyti lietuvių kalbą įstaigų, vykdančių ugdymą tautinių mažumų kalba, auklėtiniams apribojamos jau ikimokyklinio ugdymo etape. Nors formaliai Švietimo įstatymas nedraudžia lietuvių kalbos mokytis ir didesne apimtimi, t. y. ne tik 5 valandas per savaitę, tačiau toks lietuvių kalbos mokymuisi skiriamų valandų skaičius yra nepakankamas. Taip pat, pareiškėjo požiūriu, nedraudimas pagal savo prigimtį yra pasyvus ir negali būti prilygintas aktyvioms valstybės pastangoms, t. y. veikimui šioje srityje.

Kalbos išmokimą geriausiai laiduoja bendravimas tiksline kalba ir susidūrimo su tiksline kalba (angl. exposure) laikas, kuris lemia, kad mažamečiai ne gimtąją kalbą gali išmokyti taip pat gerai kaip ir gimtąją bei, kad šio laiko apimtis sudaro 60 proc. visos kalbinės veiklos.⁵ Didžioji kalbinės veiklos dalis vyksta ne valstybinės kalbos aplinkoje, taigi, valstybė privalo priimti atsakomybę sprendžiant šią problemą aktyviu veikimu. Panašios logikos laikosi Latvija, kurioje 5 metų ir vyresnių vaikų ikimokyklinio (priešmokyklinio) ugdymo metu pagrindinė komunikacijos kalba žaidybinėse pamokose turi būti latvių, išskyrus specialiai suorganizuotas veiklas, kuriomis siekiama mokytis tautinės mažumos kalbos ir kultūros. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendime Djeri ir kiti prieš Latviją nustatyta, kad toks reguliavimas nepažeidžia rusakalbių Latvijos piliečių teisių.

Pareiškėjas atkreipė dėmesį ir į Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos viešai išsakytus teiginius, kurie rodo, kad ministerija mato šią problemą.⁶

II. Tyrimo metu nustatytos aplinkybės:

3. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją (toliau – Ministerija), prašydama pateikti nuomonę dėl pareiškėjo skunde nurodytų aplinkybių, pareiškėjo nuomonės ir argumentų dėl būtinų galiojančio teisinio reglamentavimo bei praktinio įgyvendinimo pokyčių, siekiant visiems vaikams, kurių ugdymo procesas šiuo metu organizuojamas ne valstybine lietuvių kalba (ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo įstaigose, mokyklose), sudaryti lygiavertes sąlygas ir galimybes išmokyti valstybinę kalbą tokiu pačiu lygiu kaip ir vaikams, kurie ugdomi įstaigose

⁵ Allegra Cattani, Kirsten Abbot-Smith, Rafalla Farag, Andrea Krott, Frederique Arreckx, Ian Dennis, Caroline Floccia, How much exposure to English is necessary for a bilingual toddler to perform like a monolingual peer in language tests, 2014 Nov;49(6):649-71. doi: 10.1111/1460-6984.12082. Epub 2014 Jul 17.

⁶ Aida Murauskaitė, „Skriaudžiam tautinių mažumų vaikus“: ragina spręsti dėl lietuvių kalbos ir siūlo planą“. LRT.lt, 2025 m. gegužės 23 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/svietimas/45/2572376/skriaudziam-tautiniu-mazumu-vaikus- ragina-spresti-del-lietuviu-kalbos-ir-siuolo-plana>; (<...> „Problema yra ir ji akivaizdi“, - neseniai per Seimo Švietimo ir mokslo komiteto posėdį sakė Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Ugdymo departamento direktorė Jolanta Navickaitė. Pasak jos, kritinis dalykas yra lietuvių kalbos pamokų skaičius pradinėse klasėse. „Kai skirtumas yra trys [savaitinės] pamokos nuo pat pirmos klasės, t. y. tautinių mažumų mokiniai mokosi trimis pamokomis mažiau kasmet nei lietuviakalbiai, tada, nesudėjus tinkamų pagrindų, aukštesnėse klasėse žinių skirtumas tik didėja“, – pabrėžė Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos atstovė.“).

lietuvių ugdomąja kalba; siekiant, formuoti gebėjimus kalbėti valstybine kalba jau ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pakopose ir kt. Taip pat buvo prašoma pateikti informaciją, apie tai kokių priemonių Ministerija, būdama atsakinga už valstybinės švietimo politikos formavimą, ketina imtis (imasi), jog būtų užtikrinamas realus Švietimo įstatymo nuostatų bei Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2026 m. sausio 7 d. sprendimo⁷ įgyvendinimas, ir kt.

Skunde nurodytų aplinkybių kontekste, vaiko teisių apsaugos kontrolierė taip pat atkreipė Ministerijos dėmesį į tai, kad Valstybės kontrolė nustatė⁸, kad 2024–2025 mokslo metais mažiau nei pusė užsieniečių vaikų buvo ugdomi lietuvių mokomąja kalba, o besimokantiems tautinių mažumų ar užsienio šalies programą vykdančiose mokyklose, gerai išmokti lietuvių kalbą yra sudėtingiau, nes didesnė ugdymo proceso dalis organizuojama kita kalba. Tai turi įtakos vaikų integracijai – nepakankamas valstybinės kalbos mokėjimas didina segregaciją, apsunkina vaikų įsitraukimą į visuomenę ir lietuvišką aplinką, riboja galimybes studijuoti Lietuvos aukštosiose mokyklose lietuvių kalba. Taip pat buvo paminėta, kad viešojoje erdvėje diskutuojama, ar tautinių mažumų švietimo įstaigos atliepia vaikų ir jų tėvų poreikius išmokti valstybinę kalbą, ar esama padėtis ir „nelankstumas“ tinkamai atliepia realią situaciją ir poreikius. Atskiros savivaldybės bando ir (ar) imasi priemonių didinti valstybinės kalbos mokymo(si) apimtį, visgi, pasigendama išsamaus teisinio reglamentavimo bei vieningo ir (ar) net strateginio požiūrio, nors visuotinai pripažįstama, jog daug metų problema dėl ugdymo valstybine kalba stiprinimo, įskaitant realaus aptariamų Švietimo įstatymo nuostatų įgyvendinimo, yra neišspręsta ir (ar) ji sprendžiama vangiai, jog sąlygos vaikų sėkmingai integracijai nėra pakankamos. Be to, atskirose savivaldybėse išlieka švietimo paslaugų prieinamumo gimtąją lietuvių kalba problema.

4. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija informavo⁹, kad:

4.1. 2025-2026 ir 2026-2027 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų¹⁰ 84 punktas ta apimtimi, kuria nustatytas mažesnis lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičius nei gimtosios kalbos pamokų skaičius pradinio ugdymo programai įgyvendinti grupinio mokymosi forma kasdieniu ir nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu mokyklose, kuriose įteisintas tautinių mažumų kalbos mokymas arba mokymas tautinės mažumos kalba, prieštarauja Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies nuostatai, kad „Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje, kurios nuostatuose (įstatuose), atsižvelgiant į tėvų (globėjų, rūpintojų) ir mokinių pageidavimą, įteisintas mokymas tautinės mažumos kalbos arba mokymas tautinės mažumos kalba, ugdymo procesas gali būti vykdomas arba kai kurie dalykai mokomi tautinės mažumos kalba. Šiose mokyklose lietuvių kalbos dalykas yra sudėtinė ugdymo programos dalis ir jos mokymui skiriama ne mažiau laiko kaip gimtosios kalbos mokymui“, bei konstituciniam teisinės valstybės principui, suponuojančiam teisės aktų hierarchiją.

4.2. Ministerija, įgyvendindama minėtą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – Teismas) sprendimą, pakeis Bendrųjų ugdymo planų 84 punktą, t. y. mokyklose, kuriose įteisintas tautinių mažumų kalbos mokymas arba mokymas tautinės mažumos kalba, nustatys lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičių, ne mažesnę kaip gimtajai kalbai mokytį.

⁷ Administracinė byla Nr. el-3-575/2026; teismo proceso Nr. 3-66-3-00007-2025-4.

⁸ Valstybinio audito 2025 m. gruodžio 15 d. ataskaita Nr. VAE-13 „Užsieniečių vaikų integracija į bendrojo ugdymo sistemą“.

⁹ Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos 2026 m. kovo 4 d. raštas Nr. SR-701.

¹⁰ Patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2025 m. gegužės 21 d. įsakymu Nr. V-559 „Dėl 2025-2026 ir 2026-2027 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų patvirtinimo“ (2025 m. rugpjūčio 29 d. įsakymo Nr. V-887 redakcija, galiojanti nuo 2025 m. rugpjūčio 30 d.).

Tuo pačiu Ministerija atkreipė dėmesį į tai, kad: (1) Bendrųjų ugdymo planų pakeitimas neatitiks Lietuvos higienos normoje HN 21:2017¹¹ nustatytų pamokų skaičiaus ir bus sukurtas dviejų teisės aktų prieštaravimas; (2) reikia keisti Mokymo lėšų apskaičiavimo, paskirstymo ir panaudojimo tvarkos aprašą¹²; (3) Bendrieji ugdymo planai turi būti keičiami, be kita ko, vadovaujantis Ministrų, Vyriausybės įstaigų, įstaigų prie ministerijų ir kitų Vyriausybei pavaldžių ir atskaitingų viešojo administravimo subjektų norminių teisės aktų projektų rengimo taisyklėmis¹³, o Mokymo lėšų apskaičiavimo, paskirstymo ir panaudojimo tvarkos aprašas – vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamentu¹⁴. Vadovaujantis minėtais teisės aktais yra privaloma teisės akto projekto derinimo procedūra, o Mokymo lėšų apskaičiavimo, paskirstymo ir panaudojimo tvarkos aprašo atveju – ir teisės aktų projektų įvertinimo Vyriausybės kanceliarijoje procedūra. Todėl, Ministerijos teigimu, objektyviai neįmanoma įvykdyti Teismo sprendimo nedelsiant, t. y. nenumačius laiko teisėkūros procesui. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad neišvengiamai bus laikas, kai Bendrųjų ugdymo planų 84 punktą tam tikra apimtimi negalės būti taikomas, o naujas reguliavimas nebus nustatytas. Tai sukurs teisinį neapibrėžtumą organizuojant pradinį ugdymą tautinių mažumų mokyklose, kils ugdymo proceso organizavimo teisėtumo klausimas. Bei, kad lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičiui šiose mokyklose padidinti reikalingos papildomos valstybės biudžeto lėšos, kurios 2026 metų valstybės biudžete nenumatytos. Atsižvelgdama į susidariusią situaciją, Ministerija kreipėsi į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą, prašydama priimti papildomą sprendimą, numatant Teismo 2026 m. sausio 7 d. sprendimo įsigaliojimą nuo 2026 m. rugsėjo 1 d. Toks terminas leistų išvengti teisinio neapibrėžtumo ir galimų neigiamų pasekmių bei leistų mokyklų bendruomenėms tinkamai pasiruošti pokyčiams.

Taip pat buvo paminėta, kad Dvidešimtosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane¹⁵ numatyta užtikrinti pradinio ugdymo lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičiaus didinimą, nemažinant pamokų skaičiaus tautinių mažumų gimtajai kalbai mokytis tautinių mažumų mokyklose.

4.3. Dėl valstybinės kalbos pamokų (valandų) skaičiaus didinimo ikimokykliniame, priešmokykliniame ir bendrajame ugdyme pabrėžta, kad: (1) įgyvendinant Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies nuostatą, ikimokyklinio ugdymo ir priešmokyklinio ugdymo programose ne mažiau kaip po 5 valandas per savaitę skiriama ugdymui lietuvių kalba; (2) Ministerija, kartu su Vilniaus lietuvių namais, nuo 2022 metų organizuoja seminarus ir mokymus pedagogams, mokantiems lietuvių kalbos ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio amžiaus vaikus; per penkerius metus savo kompetencijas sustiprino apie 800 mokytojų; (3) Vilniaus lietuvių namų interneto tinklalapyje esančia metodine medžiaga, skirta mokyti lietuviškai nekalbančius vaikus, gali naudotis visi pedagogai, taip pat ir tautinių mažumų mokyklų mokytojai.

¹¹ Lietuvos higienos normos HN 21:2017 „Mokykla, vykdanči bendrojo ugdymo programas. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. rugpjūčio 10 d. įsakymu Nr. V-773, 66 punkte numatyta, kad per dieną 1 klasėje negali būti daugiau kaip 5 pamokos, 2-4 klasėse – 6 pamokos.

¹² Patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. liepos 11 d. nutarimu Nr. 679 „Dėl Mokymo lėšų apskaičiavimo, paskirstymo ir panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

¹³ Patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr. 728 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento ir ministrų, Vyriausybės įstaigų, įstaigų prie ministerijų ir kitų Vyriausybei pavaldžių ir atskaitingų viešojo administravimo subjektų norminių teisės aktų projektų rengimo taisyklių patvirtinimo“.

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ Patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2025 m. gruodžio 10 d. nutarimu Nr. 895 „Dėl Dvidešimtosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“.

4.4. Bendrajame ugdyme Bendrieji ugdymo planai leidžia mokyklai padidinti lietuvių kalbos ir literatūros dalykui skirtų pamokų skaičių, perskirstant valandas tarp tautinių mažumų gimtosios kalbos ir literatūros bei lietuvių kalbos ir literatūros, „tačiau sudarant sąlygas mokiniams pasiekti atitinkamų tautinių mažumų gimtųjų kalbų bendrosiose programose numatytų mokymosi pasiekimų“ (61 punktas).

Taip pat mokyklos gali sudaryti laikinąsias grupes (klasė dalijama į laikinai sudarytas mokinių grupes pasirinktam dalykui mokytis, diferencijuotai mokytis dalyko ar mokymosi pagalbai teikti) lietuvių kalbai ir literatūrai mokytis mokykloje, klasėje esant ne mažiau kaip 18 mokinių – pagal pradinio ugdymo programą, klasėje esant ne mažiau kaip 21 mokiniui – pagal pagrindinio ugdymo programą. Laikinių grupių sudarymas lietuvių kalbai ir literatūrai mokytis šiose mokyklose užtikrina didesnes galimybes individualizuoti lietuvių kalbos ir literatūros mokymą bei atliepti mokinių mokymosi poreikius (33 punktas).

Pagrindiniame ir viduriniame ugdyme yra numatytos pamokos, skirtos mokinio ugdymo poreikiams tenkinti, mokymosi pagalbai teikti (Bendrųjų ugdymo planų 90 ir 101 punktai). Šios valandos gali būti skirtos pasirinktam dalykui, pvz., valstybinei kalbai mokytis. Svarbu atsižvelgti į tai, kad šiose mokyklose pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programos vykdomos dvikalbio ugdymo būdu. Pagal Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 straipsnio 2 punktą lietuvių kalbos pagal pradinio ugdymo programą mokoma integruotai ir pedagoginėje praktikoje ši nuostata įgyvendinama į pradinio ugdymo dalykus, mokomus tautinės mažumos kalba, integruojant mokymo lietuvių kalba fragmentus.

4.5. Lietuvoje atliekamų tyrimų duomenys, pvz., A. Tamulionienės, N. Poderienės ir S. Vaičiakauskienės atlikta mokslo studija¹⁶, leidžia konstatuoti, kad lietuvių kalbos mokėjimas yra susijęs su kalbos mokymusi ir vartojimu įvairiose kalbinėse aplinkose. Ribota lietuvių kalbos vartojimo aprėptis ir ypač mokykloje yra svarbiausia priežastis, dėl kurios mokyklų tautinių mažumų ugdomąja kalba mokiniai, mokydamiesi lietuvių kalbos nuo ikimokyklinio ugdymo iki tol, kol baigia mokyklą, pakankamai neišmoksta lietuvių kalbos kaip savo antrosios, valstybinės, kalbos. Todėl Ministerija siūlys sprendimų, įgalinančių kurti vientisą ir motyvuojančią lietuvių kalbos vartojimo terpę visose mokyklos gyvenimo srityse, siekiant sklandžios mokinių socialinės integracijos, kad valstybinė kalba taptų ne tik mokomuoju dalyku, bet ir aktyvia saviraiškos bei bendravimo priemone.

III. Iš to, kas nurodyta šios pažymos 1-4 punktuose, pareiškėjo skunde nurodytų aplinkybių ir tyrimo metu surinktos medžiagos ir informacijos, darytinos šios **išvados**:

5. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 2 straipsnis apibrėžia vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos tikslą – gerinti vaiko teisinę apsaugą, ginti vaiko teises ir jo teisėtus interesus, užtikrinti tarptautinės ir nacionalinės teisės aktuose nustatytų vaiko teisių įgyvendinimą, atlikti vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos priežiūrą bei kontrolę Lietuvoje. Šio įstatymo 11 straipsnyje nustatyta, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierius: kontroliuoja ir prižiūri, kaip yra įgyvendinamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, Europos Sąjungos teisės aktų, Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, nuostatos Lietuvoje; tiria pareiškėjų skundus dėl fizinių ir juridinių asmenų veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos (manoma, kad pažeidžiamos) ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai; teikia pasiūlymus dėl

¹⁶ Aurelija Tamulionienė, Nida Poderienė, Sonata Vaičiakauskienė. Lietuvos mokyklų lenkų ir rusų kalba mokinių kalbos vartojimo polinkiai ir kalbinės nuostatos, Lietuvių kalbos institutas, 2023.

priemonių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugai pagerinti, dėl galiojančių teisės aktų pakeitimo ir naujų teisės aktų priėmimo bei politikos, susijusios su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, formavimo bei įgyvendinimo; kt.

6. Nagrinėjamu atveju, pareiškėjas kelia klausimą, ar Bendrųjų ugdymo planų 84 punktas ta apimtimi, kuria nustatytas lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičius pradinio ugdymo programai įgyvendinti grupinio mokymosi forma kasdieniu ir nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu mokyklose, kuriose įteisintas tautinių mažumų kalbos mokymas arba mokymas tautinės mažumos kalba, ir kuris yra mažesnis, lyginant su nustatytu lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičiumi pradinio ugdymo programai įgyvendinti grupinio mokymosi forma kasdieniu ir nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu mokyklose, ugdymą vykdančiose lietuvių kalba, nepažeidžia vaiko teisių ar jo teisėtų interesų.

Atsižvelgiant į pareiškėjo skundo turinį, jame išdėstytus argumentus bei keliamus klausimus, atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2026 m. sausio 7 d.¹⁷ išnagrinėjo pareiškėjo, Seimo nario L. Kasčiūno, pareiškimą dėl Bendrųjų ugdymo planų 84 punkto atitikties (neprieštaravimo) Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies nuostatai bei konstituciniam teisinės valstybės principui.

Teismas pripažino, kad 2025-2026 ir 2026-2027 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų 84 punktas¹⁸ ta apimtimi, kuria nustatytas mažesnis lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičius nei gimtosios kalbos pamokų skaičius pradinio ugdymo programai įgyvendinti grupinio mokymosi forma kasdieniu ir nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu mokyklose, kuriose įteisintas tautinių mažumų kalbos mokymas arba mokymas tautinės mažumos kalba, prieštarauja Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies nuostatai, nustatančiai, kad „Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje, kurios nuostatuose (įstatuose), atsižvelgiant į tėvų (globėjų, rūpintojų) ir mokinių pageidavimą, įteisintas mokymas tautinės mažumos kalbos arba mokymas tautinės mažumos kalba, ugdymo procesas gali būti vykdomas arba kai kurie dalykai mokomi tautinės mažumos kalba. Šiose mokyklose lietuvių kalbos dalykas yra sudėtinė ugdymo programos dalis ir jos mokymui skiriama ne mažiau laiko kaip gimtosios kalbos mokymui“, bei konstituciniam teisinės valstybės principui, suponuojančiam teisės aktų hierarchiją.

Atkreiptinas dėmesys, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierius netikrina teismų priimtų sprendimų, nuosprendžių pagrįstų ir teisėtumo¹⁹. Taip pat atsižvelgiant į tai, jog Teismas konstatavo Bendrųjų ugdymo planų 84 punkto prieštaravimą Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 daliai bei konstituciniam teisinės valstybės principui, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone leidžia daryti išvadą, kad konkrečiu atveju poįstatyminio teisės akto prieštaravimas aukštesnės teisės galios teisės aktui – įstatymui yra savaime pakankamas pagrindas konstatuoti vaiko teisių pažeidimą.

Šiame kontekste paminėtina, kad pareiškėjo skundas, pareiškėjo ir Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos nurodytos aplinkybės bei argumentai, kurie iš esmės yra tapatūs pateiktiems bei nagrinėtiems Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, yra nagrinėjami ir vertinami išimtinai vaiko teisių užtikrinimo aspektu, turint omenyje minėtą Teismo sprendimą, Teismo argumentus ir išvadas, kt.

¹⁷ Administracinė byla Nr. el-3-575/2026; teismo proceso Nr. 3-66-3-00007-2025-4).

¹⁸ 2025 m. rugpjūčio 29 d. įsakymo Nr. V-887 redakcija, galiojanti nuo 2025 m. rugpjūčio 30 d.

¹⁹ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 16 straipsnio 5 dalis.

7. Vaikai yra savarankiški teisių subjektai; visų žmogaus ir pagrindinių teisių turėtojai bei specialaus reglamentavimo subjektai dėl išskirtinių jiems būdingų bruožų, savybių. Vaikų, kaip itin jautrios ir ypač pažeidžiamos visuomenės dalies, teisių ir interesų apsauga bei atitinkamai vaiko tėvų, kitų jo atstovų pagal įstatymą ar kitų teisiškai už jį atsakingų asmenų, valstybės bei kitų asmenų teisės ir pareigos vaiko teisių apsaugos srityje reglamentuotos įvairaus lygmens tarptautiniuose, Europos Sąjungos bei nacionaliniuose teisės aktuose ir dokumentuose.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija yra pagrindinė tarptautinė sutartis, kurioje įtvirtinamos ir ginamos vaiko pilietinės, politinės, ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės. Lietuva, ratifikuodama šią Konvenciją, įsipareigojo imtis visų reikiamų teisėkūros, administracinių ir kitų priemonių, kad būtų užtikrintas visų Konvencijoje įtvirtintų teisių įgyvendinimas kiekvienam jos jurisdikcijai priklausančiam vaikui (4 straipsnis). Vaiko teisės yra nedalomos, tarpusavyje susijusios ir visos vienodai svarbios, taigi Vaiko teisių konvencija ir keturi pagrindiniai, bendrieji principai – nediskriminavimo teisė, geriausi vaiko interesai, teisė gyventi, išgyventi ir vystytis, teisė būti išgirstam (2, 3, 6 ir 12 straipsniai), sudaro visų tiesiogiai ir netiesiogiai su vaiko teisėmis susijusių sprendimų ir veiksmų, pagrindą.

8. Turint omenyje tyrimo aplinkybes, paminėtini Konvencijos 28 ir 29 straipsniai, kuriuose įtvirtinta vaiko teisė į mokslą, prieinamą ir pasiekiamą kiekvienam vaikui, bei švietimo tikslai – kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentus ir protinius bei fizinius sugebėjimus; pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, vaiko tėvams, jo kultūriniam tapatumui, kalbai ir vertybėms; šalies, kurioje vaikas gyvena, šalies, iš kurios jis gali būti kilęs, nacionalinėms vertybėms ir kultūroms, kurios skiriasi nuo jo paties kultūros; parengti vaiką atsakingam gyvenimui laisvoje visuomenėje, vadovaujantis supratimo, taikos, pakantumo, lyčių lygybės, visų tautų, etninių, nacionalinių ir religinių grupių, vietinės kilmės asmenų draugystės principais; kt.

Taip pat paminėtinos Konvencijos 8 ir 30 straipsnių nuostatos dėl vaiko teisės išsaugoti savo tapatybę bei nustatančios, kad tose valstybėse, kuriose gyvena etninių, religinių ar kalbinių mažumų arba vietinių gyventojų, iš vaiko, priklausančio tokiai mažumai, ar vietinio gyventojų vaiko negali būti atimta teisė kartu su kitais savo grupės nariais naudotis savo kultūra, išpažinti ir praktikuoti savo religiją ar vartoti savo kalbą.

9. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas (toliau – Vaiko teisių komitetas, Komitetas), aiškinantis bei interpretuojantis Vaiko teisių konvencijos nuostatas, paminėdamas, kad Konvencijos 28 straipsnyje daugiausia dėmesio skiriama valstybių dalyvių įsipareigojimams, susijusiems su švietimo sistemų kūrimu ir galimybių jomis pasinaudoti užtikrinimu, jų prieinamumu, atkreipia dėmesį į Konvencijos 29 straipsnį²⁰, kuriame išdėstyti švietimo tikslai, atitinkamai besisieję su pagrindinėmis Konvencijos vertybėmis – įgimtu kiekvieno vaiko žmogiškuoju orumu ir teisių įgyvendinimu, atsižvelgiant į vaiko poreikius ir įvairius didėjančius gebėjimus, bei apimančias visapusišką vaiko potencialo ugdymą, pagarbos žmogaus teisėms, stipresnio identiteto ir priklausomybės jausmo ugdymą, vaiko socializaciją, bendravimą su kitais ir aplinka. Šis vaiko teisę mokytis papildantis Konvencijos straipsnis reikalauja vadovautis holistiniu požiūriu į švietimą; kad švietimas būtų orientuotas į vaiką, jam palankus, pritaikytas ir įgalinantis; sukurtas taip, kad vaikas

²⁰ Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 29 straipsnyje pabrėžiami vaiko lavinimo tikslai – kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentą ir protinius bei fizinius sugebėjimus; ugdyti pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms; ugdyti pagarbą vaiko tėvams, jo kultūros savitumui, kalbai ir vertybėms, ir kt.; parengti vaiką sąmoningam gyvenimui laisvoje visuomenėje, pagrįstam supratimo, taikos, pakantumo, vyrų ir moterų lygiateisiškumo, visų tautų, etninių, nacionalinių ir religinių grupių, taip pat vietinės kilmės asmenų draugystės principais; ugdyti pagarbą gamtai.

galėtų įgyti gyvenimo įgūdžius, stiprintų vaiko gebėjimą naudotis visomis žmogaus teisėmis, skatintų kultūrą, kurią įkvepia atitinkamos žmogaus teisių vertybės ir kt.

Kiekvienas vaikas turi teisę įgyti geros kokybės išsilavinimą, o tai reikalauja skirti dėmesį mokymosi aplinkos, mokymo ir mokymosi procesų bei medžiagos, taip pat mokymosi rezultatų kokybei. Vaiko teisių komiteto nuomone, pagrindiniai įgūdžiai apima ne tik raštingumą ir skaičiavimo įgūdžius, bet ir gebėjimą priimti gerai subalansuotus sprendimus, spręsti konfliktus nesmurtiniu būdu, pasirinkti sveiką gyvenimo būdą, formuoti gerus socialinius santykius ir atsakomybę, ugdyti kritinį mąstymą, kūrybinius talentus ir kitus gebėjimus, kurie vaikams suteikia įrankius, būtinus naudotis gyvenimo galimybėmis. Komitetas nurodo, kad vaiko gebėjimui tapti visaverčiu ir atsakingu laisvos visuomenės nariu galima sutrukdyti arba pakenkti ne tik tiesiogiai atėmus iš jo teisę mokytis, bet ir neskatinant suprasti Konvencijos 29 straipsnyje pripažintų vertybių. „Švietimas“ apima ne tik formalų lavinimą, siekiant aprėpti įvairias gyvenimo patirtis ir mokymosi procesus, kurie suteiktų vaikams individualias ar kolektyvines galimybes ugdyti savo asmenybes, talentus ir gebėjimus bei gyventi visavertį ir pasitenkinimą teikiantį gyvenimą visuomenėje.²¹

10. Šio tyrimo aplinkybių kontekste taip pat paminėtinos Konvencijos 30 straipsnio nuostatos, numatančios, kad „valstybėse, kuriose gyvena etninių, religinių ar kalbinių mažumų arba vietinių gyventojų, iš vaiko, priklausančio tam tikrai mažumai, ar vietinio gyventojų vaiko negali būti atimta teisė kartu su kitais savo grupės nariais naudotis savo kultūra, <...> vartoti gimtąją kalbą“.

Teisė „vartoti gimtąją kalbą“ reiškia galimybę nekliudomai kalbėti mažumos kalba. Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadove minima, kad būtina „imtis priemonių, kurios užtikrintų, kad mažumų kalbomis kalbantiems vaikams nekiltų problemų dėl to, kad jie nemoka kalbos, kuria kalba dauguma“ bei, kad „kartais vaikų mokymas tik jų gimtąją kalbą gali būti jiems nenaudingas“ (Vaiko teisių komitetas yra atkreipęs dėmesį į tai, kad būtina kurti dvikalbę mokymo sistemą, kuri leistų vaikams patekti į aukštesnio lygio mokyklas)²².

11. Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijoje įtvirtinta, kad šalys įsipareigoja sudaryti sąlygas, būtinas, kad tautinėms mažumoms priklausantys asmenys galėtų puoselėti ir plėtoti savo kultūrą ir išsaugoti esmines savo savitumo dalis – religiją, kalbą, tradicijas ir kultūros paveldą; sudaryti vienodas galimybes tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims įgyti visų lygių išsilavinimą; pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę mokytis savo mažumos kalbos (5 straipsnio 1 dalis, 12 straipsnio 3 dalis, 14 straipsnio 1 dalis). Taip pat, kad šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, jei yra pakankamas poreikis, savo švietimo sistemose stengiasi kiek įmanoma užtikrinti, kad mažumoms priklausantys asmenys turėtų reikiamas galimybes mokytis tos mažumos kalbos arba mokytis ta kalba, tačiau ši nuostata įgyvendinama nepažeidžiant nuostatos mokytis oficialiosios kalbos arba mokytis ta kalba (14 straipsnio 2 ir 3 dalis).

12. Švietimas suteikia vaikams būtinų įgūdžių, leidžiančių jiems veiksmingai dalyvauti politiniame, socialiniame ir ekonominiame gyvenime. Užtikrinant mokymą mažumų kalbomis ir šių kalbų mokymą, taip pat ne mažiau svarbu yra užtikrinti, kad mokiniai turėtų galimybę išmokti valstybinę ar oficialiąją kalbą.

Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) vyriausiasis komisaras tautinių mažumų klausimais, tiek valdžios, tiek mažumų atstovams reguliariai primena apie teisę į mokslą

²¹ Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras Nr. 1 „Dėl švietimo tikslų“, CRC/GC/2001/1.

²² Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas, UNICEF, 2002.

mažumos kalba ir šios kalbos mokymą, taip pat apie tautinėms mažumoms priklausančių asmenų atsakomybę mokėti valstybinę kalbą.²³

Paminėtina ir tai, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas patvirtino, kad teisė į mokslą reiškia teisę mokytis valstybine kalba arba valstybinėmis kalbomis (viena iš jų).²⁴

13. Hagos rekomendacijose dėl tautinių mažumų švietimo teisių²⁵, kuriose detaliau aptiriamos tautinių mažumų teisės ir pareigos, susijusios su gimtosios ir valstybinės kalbos mokymusi, nurodoma, kad tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisė išsaugoti savo tapatybę gali būti visiškai įgyvendinta tik tuo atveju, kai ugdymo procese jie įgyja tinkamų savo gimtosios kalbos žinių. Tuo pačiu pažymima, jog tautinėms mažumoms priklausančias asmenis turi pareigą integruotis į platesniąją visuomenę, įgydami tinkamų valstybinės kalbos žinių, tinkamai išmokdami valstybinę kalbą. Rekomendacijose taip pat minima, kad pradinėje mokykloje mokymo turinys idealiu atveju turėtų būti dėstomas mažumos kalba. Mažumos kalba turėtų būti nuolat dėstoma kaip atskiras mokomasis dalykas. Valstybinė kalba taip pat turėtų būti reguliariai dėstoma kaip atskiras mokomasis dalykas, pageidautina – dvikalbių mokytojų, gerai suprantančių vaikų kultūrinį ir kalbinį kontekstą. Artėjant šio ugdymo etapo pabaigai, kai kurie praktinio pobūdžio ar mažiau teoriniai dalykai turėtų būti dėstomi valstybine kalba. Valstybės, kiek tai įmanoma, turėtų sudaryti sąlygas tėvams pasinaudoti šia galimybe.

14. Europos Tarybos Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos Patariamasis komitetas²⁶ pažymi, kad teisė mokytis mažumos kalbos turi būti įgyvendinama kartu su teise mokytis atitinkamos valstybinės kalbos²⁷, todėl būtinas subalansuotas požiūris, kad tautinėms mažumoms priklausančias vaikai išsiugdytų jų kalbinei aplinkai tinkamus daugiakalbystės gebėjimus.

Patariamasis komitetas, stebėdamas tendencijas dėl valstybinės kalbos vartojimo skatinimo mažumų kalbų švietimo srityje, mini, kad tautinėms mažumoms priklausančių mokinių valstybinės kalbos mokymasis prisideda prie visos visuomenės integracijos bei, kad tai gali padėti užtikrinti veiksmingą šių mokinių socialinį, ekonominį ir politinį dalyvavimą bei lygias galimybes. Tačiau valstybinės kalbos mokymasis ir mokėjimas neturėtų būti vienintelis integracijos politikos pagrindas, nes ji kartu privalo gerbti teisę į mokytis mažumos kalbą arba mokytis šiomis kalbomis, kaip numatyta Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 14 straipsnyje.

Mažumų kalbų mokymas gali vykti įvairiomis formomis, priklausomai nuo konkrečių kiekvienos kalbos ir švietimo sistemos aplinkybių, taip pat nuo kiekvienai tautinei mažumai priklausančių asmenų poreikių ir interesų. Tai turi vykti laikantis tam tikrų sąlygų ir nepakenkiant valstybinės kalbos mokymuisi ar mokymui šia kalba. Patariamojo komiteto nuomone, dvikalbio ir daugiakalbio ugdymo modeliai gali būti vienu iš būdų pasiekti tinkamą pusiausvyrą tarp valstybinės ir mažumos kalbų mokymosi, ir taip užtikrinti minėto 14 straipsnio nuostatų suderinamumą.

Valstybinės kalbos mokymasis kartu su mažumos kalbos mokymu yra pagrindinis veiksnys, siekiant užtikrinti, kad tautinėms mažumoms priklausančias asmenis turėtų lygias galimybes

²³ Žr., <https://hcnm.osce.org/hcnm/107882>

²⁴ Vaiko teises reglamentuojančios Europos teisės vadovas, Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir Europos Taryba, 2015.

²⁵ The Hague Recommendations Regarding the Education Rights of National Minorities, 1996, Organization for Security and Co-operation in Europe High Commissioner on National Minorities.

²⁶ Thematic Commentary No. 1 on Education under the Framework Convention for the Protection of National Minorities adopted on 31 May 2024, revising and replacing Thematic Commentary No. 1 (2006), Council of Europe, August 2024

²⁷ Pastaba – šioje pažymoje terminai „official language“, „official languages“ į lietuvių kalbą verčiami kaip „valstybinė kalba“; terminai „oficiali kalba“ ir „valstybinė kalba“ yra naudojami kaip sinonimai.

įsidarbinti ar siekti aukštojo mokslo ir galėtų veiksmingai dalyvauti visuomenės gyvenime. Taigi, valstybės turi imtis priemonių užtikrinti, kad tautinėms mažumoms save priskiriantys asmenys galėtų naudotis abiem šiomis teisėmis kaip viena iš priemonių, leidžiančių veiksmingai dalyvauti visose visuomenės gyvenimo srityse. Atsižvelgdamas į tai, kad nepakankamas valstybinės kalbos mokėjimas gali riboti tautinėms mažumoms save priskiriančių asmenų lygiavertį dalyvavimą visuomenės gyvenime, nurodydamas, kad mokyklos, kuriose mokoma mažumos kalba, turi užtikrinti tinkamą mokinių valstybinės kalbos kompetencijos ugdymą, Patariamasis komitetas taip pat pabrėžia būtinybę nuolat vertinti, ar mažumos kalba besimokantys mokiniai pasiekia tokį valstybinės kalbos mokėjimo lygį, kuris užtikrintų jų visavertį dalyvavimą visuomenėje, kartu sudarant sąlygas formuoti daugialypei tapatybei.

Tyrimo aplinkybių kontekste paminėtina, kad Patariamąjo komiteto nuomone, kalbų mokymuisi itin naudinga nuo ankstyvo amžiaus supažindinti vaikus su valstybine ar mažumų kalbomis žaismingoje ir neformalioje aplinkoje. Taip pat, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigos gali būti ne tik vieta, skirta lavinti kompetencijas mažumų kalbomis, bet ir vieta, kurioje vaikai pirmą kartą susiduria su valstybine kalba ir pradeda jos mokytis. Atsižvelgiant į itin svarbų kalbos vaidmenį skatinant integraciją ir abipusę pagarbą įvairialypėse visuomenėse, ikimokyklinis ugdymas suteikia galimybę mokytis valstybinės kalbos tuos mokinius, kurie kitu atveju tokios galimybės neturėtų, ir gali padėti mažumoms priklausantiems vaikams turėti lygias galimybes dalyvauti švietimo sistemoje. Ikimokyklinis ugdymas turėtų būti tiltas tarp namų aplinkos ir būsimos mokyklinės aplinkos. Jis turėtų suteikti tautinėms mažumoms priklausantiems vaikams kalbinių kompetencijų pasiekimams, vartojant tiek mažumos, tiek valstybinę kalbą. Siekdamos šio tikslo, valstybės gali plėtoti dvikalbius ar daugiakalbius vaikų darželius ir ikimokyklinio ugdymo įstaigas, taip pat ikimokyklines įstaigas, kuriose ugdoma mažumų kalbomis.

Valstybinės kalbos mokymasis yra tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisė, taip pat teisėtas tikslas, kurį valdžios institucijos turi skatinti. Praktikoje tai reiškia, kad tautinėms mažumoms save priskiriantys asmenys turėtų turėti galimybę vienu metu mokytis tiek mažumos kalbos, tiek valstybinės kalbos. Siekiant užtikrinti, kad teisė į švietimą mažumos kalba būtų įgyvendinama nepakenkiant valstybinės kalbos mokymuisi ar mokymui šia kalba (konvencijos 14 straipsnio 3 dalis), būtinas subalansuotas požiūris.

Patariamąjo komiteto teigimu²⁸, valstybės gali priimti įstatymus, kuriais siekiama stiprinti ir saugoti valstybinę kalbą. Valdžios institucijos turi siekti tinkamos pusiausvyros tarp valstybinės kalbos apsaugos ir tautinėms mažumoms priklausančių asmenų kalbinių teisių. Šiuo atžvilgiu skatinimo priemonės yra daug veiksmingesnis būdas stiprinti visų gyventojų valstybinės kalbos mokėjimą ir vartojimą nei bet kokios formos prievarta.

15. Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta bei tyrimo aplinkybių kontekste, atkreiptinas dėmesys, kad švietimas ir mokslas yra konstitucinės vertybės (Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 11 d. nutarimas). Konstitucijos 41 straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtinta, kad asmenims iki 16 metų mokslas privalomas bei, kad mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas. Šios Konstitucijos normos reiškia, jog valstybė (jos institucijos) turi pareigą užtikrinti, kad visi asmenys iki 16 metų turėtų realias galimybes įgyti nemokamą išsilavinimą valstybinėse arba savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse ar

²⁸ Thematic Commentary No.3. The Language Rights of Persons Belonging to National Minorities under the framework Convention, ACFC/44DOC(2012)001.

aukštesniosiose mokyklose, kad mokymas šiose įstaigose būtų vienodai prieinamas (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas).

16. Svarbiausias kiekvienos šiuolaikinės demokratinės valstybės uždavinys – ugdyti piliečius, gebančius aktyviai prisidėti prie savo šalies valstybingumo, taip pat prie demokratiniais principais ir vertybėmis grįsto visuomenės gyvenimo būdo kūrimo ir stiprinimo. Pagrindą tam visų pirma kuria švietimo sistema, nes nuo jos didžia dalimi priklauso, kaip visuomenė gyvens ateityje. Kiekvienos švietimo sistemos ypatumus lemia pasirinktas, sukurtas, susiklostęs ugdymo turinys²⁹. Ugdymo turinį sudaro tai, ko mokoma ir mokomasi, kaip mokoma ir mokomasi, kaip vertinama mokinių pažanga ir pasiekimai, kokios mokymo ir mokymosi priemonės naudojamos.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 8 straipsnyje nustatyta, kad vaikas turi teisę mokytis, siekdamas visapusiškai ugdyti savo asmenybę, talentą, protinius ir fizinius gebėjimus ir juos nuolat tobulinti bei pareiga vaiko tėvams ar kitiems vaiko atstovams pagal įstatymą ugdyti vaiko pilietiškumą, pagarbą žmogaus teisėms, tėvams ar kitiems jo atstovams pagal įstatymą, savo kultūriniam identitetui, kalbai ir vertybėms (2 ir 4 dalys).

Švietimo įstatymo kontekste pažymėtina, kad švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują (5 straipsnis); mokykla privalo užtikrinti geros kokybės švietimą (43 straipsnio 11 dalis); mokinyi turi teisę gauti geros kokybės švietimą (46 straipsnio 1 dalies 4 punktas).

17. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 21 straipsnyje nustatyta, kad „vaikai, priklausantys Lietuvos Respublikos tautinėms bendrijoms (mažumoms), turi teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą, papročius ir tradicijas“.

Atitinkamai teisė mokytis tiek gimtąja, tiek valstybine kalba yra garantuojama Švietimo įstatyme, nurodant, kad „Vietovėse, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinė mažuma, jeigu bendruomenė prašo, savivaldybė laiduoja mokymąsi tautinės mažumos kalba arba tautinės mažumos kalbos“ (28 straipsnio 7 dalis); „kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui ir užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, garantuojamas mokymas valstybine kalba ir valstybinės kalbos mokymasis“; „Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokyklos tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams sudaro sąlygas puoselėti tautinį, etninį ir kalbinį identitetą, mokytis gimtosios kalbos, istorijos ir kultūros“ (30 straipsnis) ir t. t.

Turint omenyje Švietimo įstatyme ir kituose teisės aktuose reglamentuotas tautinių mažumų švietimo teises, teigtina, kad jos atitinka tarptautinių dokumentų nuostatas (Vaiko teisių konvencijos, Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos ir kt.³⁰).

18. Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta, pareiškėjo argumentus bei keliamus klausimus, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos poziciją bei Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2026 m. sausio 7 d. sprendimo turinį, atkreiptinas dėmesys, kad Teismas 2013 m. birželio 18 d. sprendime, atsižvelgdamas į tarptautinių teisės aktų nuostatas bei Konstitucinio Teismo praktiką, pažymėjo, jog valstybės, viena vertus, turi pareigą sudaryti galimybes tautinių mažumų atstovams mokytis savo

²⁹ „Ugdymo turinio kaita: kas lemia sėkmę?“, Švietimo problemos analizė (2017).

³⁰ Tautinių mažumų švietimo nuostatos taip pat yra reglamentuotos ir kitais teisės aktais: Tautinių mažumų švietimo nuostatuose, Šeštadieninės ir sekmadieninės tautinių mažumų mokyklos sampratoje, Lietuvos lenkų tautinės mažumos švietimo raidos strategijoje; Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės sutartimi dėl bendradarbiavimo kultūros, švietimo ir mokslo srityse (2000), Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro bei Lenkijos Respublikos nacionalinio švietimo ministro 2019 m. lapkričio 20 d. pasirašyta Deklaracija dėl lenkų tautinės mažumos Lietuvos Respublikoje ir lietuvių tautinės mažumos Lenkijos Respublikoje švietimo, kt.

gimtosios kalbos, tačiau, kita vertus, jos turi teisę nustatyti ir reikalavimus tam tikru lygiu mokėti valstybinę kalbą bei sudaryti ir tinkamas sąlygas valstybinės kalbos mokymuisi³¹.

Visgi, visuomenėje nuolat kyla diskusijos dėl ugdymo proporcijų ir valstybinės kalbos mokymo stiprinimo, svarstant įvairius galimus švietimo politikos pokyčius. Nuomonės išsiskiria, tiek svarstant (atmetant) siūlymus stiprinti valstybinės kalbos mokymą³², tiek svarstant radikalesnius siūlymus pereiti prie ugdymo tik valstybine kalba ar kt. Tuo pačiu kyla pagrįstas reikalavimas ir teisėtas lūkestis, kad valstybė užtikrintų prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų vykdymą ir garantuotų jų bei nacionalinių teisės aktų įgyvendinimą. Nekvestionuojant, jog teisinio reglamentavimo tobulinimo galimybės išlieka visada, šis procesas negali vykti ignoruojant ar pažeidžiant teisėtus vaiko interesus, jo teisę į mokslą ir (ar) kitas teises, taip pat neturi būti sudaromos sąlygos vaiko teisių pažeidimui, turint omenyje neigiamą konfliktinių situacijų poveikį vaiko gerovei.

Socialinėje ir ekonominėje srityje įgyvendinant regioninę tautinių mažumų politiką svarbu nepamiršti švietimo svarbos ir geriausių vaiko interesų principo, kad naujai kartai būtų suteikta subalansuota kompetencijų pusiausvyra, leidžianti visapusiškai dalyvauti visuomenės gyvenime, kartu išsaugant savitą tapatybę, gimtąją kalbą ir tradicijas³³.

19. Turint omenyje pareiškėjo keliamą klausimą, ar Bendrųjų ugdymo planų 84 punktas ta apimtimi, kuria nustatytas lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičius pradinio ugdymo programai įgyvendinti grupinio mokymosi forma kasdieniu ir nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu tautinių mažumų mokyklose, ir kuris yra mažesnis, lyginant su nustatytu lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičiumi pradinio ugdymo programai įgyvendinti grupinio mokymosi forma kasdieniu ir nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu mokyklose, ugdymą vykdančiose lietuvių kalba, nepažeidžia vaiko teisių ar jo teisėtų interesų, pakartotinai paminėtina, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pripažino minėtą Bendrųjų ugdymo planų 84 punktą prieštaraujančiu tiek atitinkamai Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies nuostatai, tiek konstituciniam teisinės valstybės principui, suponuojančiam teisės aktų hierarchiją.

Šio Teismo sprendimo bei su juo sietinų būtinų teisinio reglamentavimo pokyčių bei Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos pateiktų argumentų kontekste, atkreiptinas dėmesys į kai kuriuos Teismo išvadų aspektus, būtent, kad: (1) įstatymų leidėjas, nustatydamas reikalavimą lietuvių kalbos mokymui skirti ne mažiau laiko nei gimtosios kalbos mokymui, siekė įtvirtinti kiekybiškai palyginamą ir objektyviai patikrinamą mokymo apimtį santykį, kuris negali būti paliktas vien deklaratyviam ar vertinamajam aiškinimui; (2) priimtai išvada nedaro įtakos Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 2 punkte įtvirtintos nuostatos; integruotas lietuvių kalbos mokymas negali būti laikomas savarankiška ar lygiaverte alternatyva dalykui skiriamam mokymo laikui, ypač kai įstatyme aiškiai nustatytas minimalus mokymo laiko santykis; (3) Bendrųjų ugdymo planų 33 punkte įtvirtintas įpareigojimas mokykloms sudaryti laikinas grupes lietuvių kalbai ir literatūrai mokytis mokykloje, kurioje mokoma tautinės mažumos kalba arba tautinių mažumų kalbos, gali sudaryti prielaidas individualizuoti lietuvių kalbos ir literatūros mokymą bei atliepti tam tikrus mokinių mokymosi

³¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. birželio 18 d. nutartis, priimta administracinėje byloje Nr. I261-16/2013.

³² Pvz., svarstant Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo Nr. I-1489 30 ir 72 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą, Lietuvos savivaldybių asociacija (2024 m. lapkričio 18 d. raštas SD-2024/820), pritardama projektui, pateikė Šalčininkų rajono savivaldybės Švietimo ir sporto skyriaus 2024 m. lapkričio 15 d. nuomonę dėl nepritarimo valstybinės kalbos mokymo tautinių mažumų mokyklose stiprinimui.

³³ Prof. dr. Edita Žiobienė „Tautinių mažumų teisinio reguliavimo pokyčiai“, žr., <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bits/streams/c680becd-5145-4e57-8f9d-875003210872/content>.

poreikius, tačiau šios nuostatos neapibrėžia lietuvių kalbos ir literatūros mokymo apimties kiekybine prasme ir todėl savaime neužtikrina Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje nustatyto mokymo laiko santykio laikymosi; (4) poįstatyminiai teisės aktai, negali riboti ar modifikuoti įstatyme nustatytų imperatyvių reikalavimų ir (ar) pateisinti tokio poįstatyminio teisinio reguliavimo, kuris neatitinka aukštesnės galios teisės akto nuostatų; reikalavimas suderinti skirtingų sričių interesus, savaime nepaneigia įstatymų leidėjo nustatytos pareigos užtikrinti Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą tautinių mažumų gimtosios kalbos bei lietuvių kalbos mokymo laiko santykį; galimi administraciniai, organizaciniai ar praktinio įgyvendinimo sunkumai negali būti laikomi teisiškai reikšmingu pagrindu nukrypti nuo įstatymo nuostatų ar jas paneigti poįstatyminiu teisiniu reguliavimu; (5) Bendrųjų ugdymo planų 61 punktą sudaro galimybę mokyklai perskirstyti valandas tarp tautinių mažumų gimtosios kalbos ir literatūros bei lietuvių kalbos ir literatūros, padidinant lietuvių kalbos ir literatūros dalykui skirtų pamokų skaičių, tačiau ši galimybė yra mokyklos diskrecija, o ne pareiga, todėl savaime neužtikrina, kad visose tautinių mažumų mokyklose bus faktiškai įgyvendintas Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas imperatyvus reikalavimas lietuvių kalbos mokymui skirti ne mažiau laiko nei gimtosios kalbos mokymui; įstatyme nustatyta pareiga negali būti perkeliama į pavienių mokyklų sprendimų lygmenį, kai pats poįstatyminis teisinis reguliavimas nustato mažesnę lietuvių kalbos mokymo apimtį; (6) Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata savaime nereiškia, kad reikalavimo lietuvių kalbos mokymui skirti ne mažiau laiko nei gimtosios kalbos mokymui įgyvendinimas turi būti siejamas išimtinai su tautinių mažumų gimtosios kalbos ir literatūros pamokų skaičiaus mažinimu.

Teismas pažymėjo, kad nevertino ginčijamo teisinio reguliavimo politinio ar ekonominio tikslingumo, todėl nepasisakė dėl konkrečių Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje nustatyto reikalavimo įgyvendinimo būdų, kurių pasirinkimas, įskaitant galimus mokymo organizavimo, ugdymo programų struktūros ar mokymo laiko paskirstymo sprendimus, patenka į vykdomosios valdžios institucijų diskreciją, kuri turi būti įgyvendinama laikantis įstatymų ir užtikrinant proporcingą pusiausvyrą tarp valstybinės kalbos apsaugos ir tautinių mažumų teisių puoselėti savo kalbą ir kultūrą.

20. Pažymėtina, kad minėta Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies norma nebuvo (nėra) praktiškai tinkamai įgyvendinama daugelį metų ir nors situacija keitėsi, skirtumai (atotrūkis) tarp šios įstatymo nuostatos ir Bendruosiuose ugdymo planuose nustatyto pamokų skaičiaus, išlieka.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija 2025 m. rugpjūčio 18 d. parengė ir institucijoms, tarp jų ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai, derinimui pateikė Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymo „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2024 m. lapkričio 29 d. įsakymo Nr. V-559 „Dėl 2025-2026 ir 2026-2027 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrojo ugdymo planų patvirtinimo“ pakeitimo“ projektą Nr. 25-12761. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė projekto rengėjų dėmesį, kad projektu keičiamo Bendrųjų ugdymo planų 84 punktą, ta apimtimi, kuria nustatytas mažesnis lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičius nei gimtosios kalbos pamokų skaičius tautinių mažumų mokyklų pradinėse klasėse, neatitinka aukštesnės teisinės galios, t. y. Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nuostatos (sąlygos) tautinių mažumų mokyklų pradinėse klasėse valstybinės kalbos mokytis ne mažiau nei gimtosios kalbos.³⁴

³⁴ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2025 m. rugpjūčio 21 d. raštas Nr. (1.19-2025-542)-2775 „Dėl švietimo, mokslo ir sporto ministro 2025 m. gegužės 21 d. įsakymo Nr. V-559 „Dėl 2025–2026 ir 2026–2027

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija 2026 m. balandžio 30 d. parengė ir pakartotinai institucijoms derinimui pateikė Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymo „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2025 m. gegužės 21 d. įsakymo Nr. V-559 „Dėl 2025-2026 ir 2026-2027 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrojo ugdymo planų patvirtinimo“ pakeitimo“ projektą Nr. 26-4357(2). Paminėtina, kad projektas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai nebuvo pateiktas tiesioginiam derinimui, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad jis buvo pateiktas viešam derinimui institucijoms ir visuomenei, vaiko teisių apsaugos kontrolierė savo iniciatyva pateikė projekto rengėjams nuomonę (pastabas) dėl siūlomų pakeitimų³⁵.

Projekto aiškinamajame rašte buvo nurodyta, kad jis parengtas siekiant įgyvendinti Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2026 m. sausio 7 d. sprendimą, tačiau, vertinant projektą buvo atkreiptas dėmesys, kad pritarus siūlomiems pakeitimams, nuo 2026 m. rugsėjo 1 d. mokyklose, kuriose įteisintas tautinių mažumų kalbos mokymas arba mokymas tautinės mažumos kalba, pradinio ugdymo programos lietuvių kalbos ir literatūros mokymui būtų skiriamos 7 pamokos per savaitę, kas sudaro 980 pamokų, tačiau mokyklose, vykdančiose ugdymą lietuvių, t. y. valstybine, kalba, pradinio ugdymo programos lietuvių kalbos ir literatūros mokymui būtų skiriamos 7 pamokos per savaitę (išskyrus 1-ą klasę – skiriamos 8 pamokos), kas sudaro 1015 pamokų. Atsižvelgdama į tai, vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos dėmesį į tai, kad projektu keičiamo Bendrųjų ugdymo planų 84 punktas, ta apimtimi, kuria nustatytas mažesnis lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičius nei gimtosios kalbos pamokų skaičius tautinių mažumų mokyklų pradinėse klasėse, neatitinka aukštesnės teisinės galios teisės akte – Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nuostatos (sąlygos) bei minėto Teismo sprendimo.

Projekte taip pat buvo numatyta keisti Bendrųjų ugdymo planų 61 punktą, numatant, kad mokyklos tarybos sprendimu gali būti mažinamas Bendruosiuose ugdymo planuose tautinių mažumų gimtajai kalbai ir literatūrai mokytis skirtų metinių pamokų skaičius, tačiau sudarant sąlygas mokiniams pasiekti atitinkamų tautinių mažumų gimtųjų kalbų bendrosiose programose numatytų mokymosi pasiekimų. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė darė prielaidą, jog projekto iniciatoriai minėta nuostata siekia suteikti teisę (galimybę) mokyklos tarybai spręsti dėl tautinių mažumų gimtajai kalbai ir literatūrai mokytis skirtų metinių pamokų skaičiaus sumažinimo, taip galimai kompensuojant valstybinės kalbos (lietuvių kalbos ir literatūros) ir (ar) kitų pamokų skaičių. Kontrolierė nepritarė šiam siūlymui, kilus pagrįstų abejonų, jog švietimo, mokslo ir sporto ministrui Bendruosiuose ugdymo planuose nenustačius Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies nuostatų reikalavimus atitinkančio lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičiaus, mokyklų tarybos naudosis minėta (diskrecijos) teise ir savo iniciatyva nustatys lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičių ne mažesnę negu tautinių mažumų gimtosios kalbos pamokų skaičius.

Vertinant šį siūlymą, manytina, yra aktuali minėta Teismo išvada dėl Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos argumentų, susijusių su Bendrųjų ugdymo planų 61 punktu. Pažymėtina, kad Teismas neneigdamas nuostatos, kuri sudaro galimybę mokyklai perskirstyti valandas tarp tautinių mažumų gimtosios kalbos ir literatūros bei lietuvių kalbos ir literatūros, padidinant lietuvių kalbos ir literatūros dalykui skirtų pamokų skaičių, atkreipė dėmesį, kad ši galimybė yra mokyklos diskrecija,

mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų patvirtinimo“ pakeitimo“ projekto (Nr. 25-12761) derinimo“.

³⁵ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2026 m. gegužės 19 d. raštas Nr. (1.19-2026)2-568 „Dėl įsakymo projekto Nr. 26-4357(2) derinimo“.

o ne pareiga, todėl savaime neužtikrina, kad visose tautinių mažumų mokyklose bus faktiškai įgyvendintas Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas imperatyvus reikalavimas lietuvių kalbos mokymui skirti ne mažiau laiko nei gimtosios kalbos mokymui. Taip pat Teismas pažymėjo, kad įstatyme nustatyta pareiga negali būti perkeliama į pavienių mokyklų sprendimų lygmenį, kai pats poįstatyminis teisinis reguliavimas nustato mažesnę lietuvių kalbos mokymo apimtį.

21. Švietimas yra lygaus dalyvavimo su visais sritis.

Tiek tarptautiniai, tiek nacionaliniai teisės aktai pripažįsta visų vaikų teisę į mokslą, teisę mokytis, siekiant visapusiškai ugdyti savo asmenybę, talentą, protinius ir fizinius gebėjimus, taip pat įpareigoja valstybę kurti švietimo sistemas bei be jokios diskriminacijos užtikrinti jų prieinamumą; ugdymo turinio, skirto švietimo tikslams įgyvendinti, kūrimą ir sistemingą atnaujinamą, atsižvelgiant į atitinkamos grupės ar tipo mokyklai keliamus ugdymo, mokymo ir studijų tikslus, besikeičiančios socialinės ir kultūrinės aplinkos lemiamus Lietuvos visuomenės poreikius, vietos ir mokyklos bendruomenės reikmes, taip pat mokinių ir studentų turimą patirtį, ugdymosi poreikius ir interesus (Vaiko teisių konvencijos 2, 28 ir 29 straipsniai, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 ir 8 straipsniai, Švietimo įstatymo 3 ir 4 straipsniai).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė sutinka su pareiškėjo nuomone ir argumentais, kad tautinių mažumų mokyklose besimokančių mokinių pasiekimai, remiantis įvairiais tyrimais, yra žemesni nei lietuvių kalba besimokančių mokinių ir tai yra susiję su nepakankamu valstybinės kalbos (lietuvių kalbos) mokėjimu ir neskiriamu tinkamu bei pakankamu dėmesiu valstybinės kalbos mokymui tautinių mažumų mokyklose (nustatomas mažesnis pamokų skaičius, nei įpareigoja įstatymas; neužtikrinamas pakankamas valstybinės kalbos mokymas pradiniam (taip pat ikimokykliniam bei priešmokykliniam) ugdyme. Tai leidžia teigti, kad tautinių mažumų mokyklose besimokančių mokinių teisės į kokybišką švietimą įgyvendinimas nėra tinkamai užtikrinamas. Šie aspektai taip pat yra reikšmingi ilgalaikiam vaiko kompetencijų plėtojimui ir Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos teisės į aukštojo mokslo prieinamumą įgyvendinimui, kadangi dėl netinkamo valstybės įsipareigojimo užtikrinti kokybišką ugdymą valstybine kalba vykdymo ir nepakankamo (nesusijusio su vaikų individualiais gebėjimais) valstybinės kalbos mokėjimo, dalis tautinių mažumų mokyklose besimokančių mokinių neturi lygiaverčių galimybių konkuruoti siekiant aukštojo mokslo, vystyti savo gebėjimus bei visavertiškai dalyvauti valstybės ir visuomenės gyvenime.

Taigi, neužtikrinant tinkamo Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies nuostatų dėl lietuvių kalbos mokymo apimties įgyvendinimo (vengiant spręsti teisinio reglamentavimo dėl valstybinės kalbos pamokų skaičiaus nustatymo ir teisės normų praktinio įgyvendinimo problemas), ne tik nesudaromos prielaidos kuo veiksmingesniam Vaiko teisių konvencijos 29 straipsnyje bei Švietimo įstatymo 3 straipsnyje aptariamų vaiko lavinimo tikslų įgyvendinimui, bet ir sudaromos prielaidos vaikų, besimokančių tautinių mažumų mokyklose, netiesioginei diskriminacijai – tiek trumpalaikėje, tiek ilgalaikėje perspektyvoje šie vaikai (tam tikra jų dalis galimai) atsiduria nepalankesnėje situacijoje, nei vaikai, besimokantys valstybine kalba.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje nurodoma, kad žmogus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Asmenų lygybės principas yra konstitucinės žmogaus prigimtinės teisės būti traktuojamam vienodai garantija. Šis principas suponuoja pareigą nustatyti vienodą (nediferencijuotą) reguliavimą tam tikrų asmenų kategorijų, esančių vienodoje padėtyje, atžvilgiu, kai tarp tų asmenų kategorijų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks

nevienodas jų traktavimas būtų objektyviai pateisinamas³⁶. Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 punkte nurodoma, kad švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują (konkrečiu atveju turi būti užtikrinamas tinkamas, kiekvienam vaikui garantuojamos teisės į mokslą, įgyvendinimas).

Vaiko nediskriminavimo teisė yra viena pagrindinių Vaiko teisių konvencijos principų. Pažymėtina, kad Konvencijos 2 straipsnyje vienareikšmiškai įtvirtinta, kad „valstybės dalyvės gerbia ir garantuoja visas šioje Konvencijoje numatytas teises kiekvienam vaikui, priklausančiam jos jurisdikcijai, be jokios diskriminacijos“. Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijoje taip pat įtvirtintas diskriminacijos draudimas bei šalių įsipareigojimas sudaryti vienodas galimybes tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims įgyti visų lygių išsilavinimą (4 ir 12 straipsniai).

22. Atsižvelgiant į aukščiau nurodytas ir kitas tyrimo aplinkybes, pažymėtina, kad deramas valstybinės kalbos mokėjimas yra būtina prielaida visaverčiam piliečio gyvenimui, todėl kiekvienam tautinei mažumai priklausančiam asmeniui turi būti sudaryta galimybė mokytis tiek gimtosios, tiek valstybinės kalbos. Šiam tikslui valstybė turi imtis ir išnaudoti visas galimas teises, finansines, organizacines bei kitas priemones, atliepiančias geriausius vaiko interesus ir jo gerovę.

Vertinant situaciją retrospektyviai, galima teigti, kad mokyklose, kuriose ugdymas vykdomas Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų kalbomis, yra susiformavusi tam tikra valstybinės kalbos mokymo praktika ir valstybė ėjo (eina) valstybinės kalbos mokymo stiprinimo šiose mokyklose kryptimi. Paminėtina, kad Lietuvos Respublikos Seimas 2011 metais priėmė Švietimo įstatymo pataisas, kurios numatė, jog nuo 2011 metų rugsėjo mėn. pagrindinėse ir vidurinėse tautinių mažumų mokyklose, be privalomų valstybinės kalbos pamokų, valstybine (lietuvių) kalba vyks Lietuvos istorijos, geografijos, pasaulio pažinimo pamokos, kt. Lietuvos Respublikos Seimas 2018 m. birželio 27 d. nutarime Nr. XIII-1318 „Dėl valstybinės kalbos politikos 2018-2022 metų gairių“, be kitų uždavinių, numatė sudaryti sąlygas (teisines, finansines) stiprinti lietuvių kalbos mokymą tautinių mažumų mokyklose, vykdančiose ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas. Įgyvendinant šį Seimo nutarimą, buvo keičiamas Švietimo įstatymas, siekiant užtikrinti tinkamą pusiausvyrą tarp valstybinės kalbos apsaugos, jos reikšmės ir tautinių mažumų vaikų teisės puoselėti savo kalbą, kultūrą. Nors šiais įstatymo pakeitimais buvo siekiama, kad tautinių mažumų vaikai geriau išmoktų valstybinę kalbą, visgi, pasiekimų patikrinimo rezultatai vertė (verčia) abejoti švietimo reformų sėkme. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog turėtų būti vertinama, ar reformų (ne)sklandumas, išryškėję trūkumai, neįgyvendintos nuostatos ir aiškos tolimesnės švietimo politikos stoka (ypač valstybinės kalbos mokymo tautinių mažumų mokyklose užtikrinimo srityje) nesudaro prielaidų visų vaikų teisių ir teisėtų interesų pažeidimui bei negali daryti neigiamo poveikio jų gerovei.

Turint omenyje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimą, galiojantį teisinį reglamentavimą ir teisinio reglamentavimo tobulinimo iniciatyvas – ypač pastaruoju metu inicijuotus pakeitimus, galima teigti, kad mokinių ugdymo tautinių mažumų mokyklose tiek valstybine, tiek gimtąja kalba problemos sprendžiamos vangiai ir neatliepiančios geriausių vaiko interesų.

23. Geriausių vaiko interesų pirmenybės principas yra vienas iš keturių pagrindinių (bendrųjų) Vaiko teisių konvencijos principų, skirtų visoms vaiko teisėms aiškinti ir įgyvendinti. Konvencijos nuostatoje – „Imantis bet kokių vaikų liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai“ yra išreikšta viena pagrindinių Konvencijos vertybių. Ši

³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 22 d., 2015 m. vasario 6 d., 2018 m. birželio 6 d. nutarimai.

nuostata taikoma kaip dinamiška koncepcija, kurią būtina tinkamai įvertinti, atsižvelgiant į konkretų kontekstą.³⁷ Geriausių vaiko interesų pirmenybės principas įpareigoja visur ir visada, priimant sprendimus, rengiant bei taikant teisės aktus, imantis bet kokių su vaiku susijusių veiksmų ar sprendžiant klausimus, kurių teisės aktai nereglamentuoja, įvertinti sprendimą ar bet koki kitą veiksmą geriausių vaiko interesų požiūriu bei užtikrinti, kad jie nebūtų pažeisti. Šio principo turi laikytis tėvai, kiti teisėti vaiko atstovai, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, nevyriausybinės organizacijos, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys. (Vaiko teisių konvencijos 3 straipsnio 1 dalis, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 1 punktas).

Vaiko teisių komitetas pažymi, kad vaiko interesų sąvokos tikslas – užtikrinti, kad vaikas galėtų visiškai ir veiksmingai pasinaudoti Konvencijoje pripažintomis teisėmis, taip pat garantuoti vaiko holistinį vystymąsi. Taip pat, kad „suaugusiojo sprendimas dėl vaiko interesų negali nepaisyti įsipareigojimo gerbti visas vaiko teises pagal Konvenciją.“ Konvencijoje neegzistuoja teisių hierarchija ir visos joje nurodytos teisės atsižvelgia į „vaiko interesus“, todėl neigiamas vaiko interesų aiškinimas negali pažeisti nė vienos teisės.

Konvencijos 3 straipsnis 1 dalis nustato sistemą, kurioje valstybės dalyvės turi tris skirtingus įsipareigojimus – tarp jų, kad vaiko interesai būtų tinkamai įtraukiami ir nuolat taikomi visuose valstybės įstaigų veiksmuose, kurie turi tiesioginį arba netiesioginį poveikį vaikams; kad su vaikais susijusios politikos ir teisės aktai pademonstruotų, kad pirmiausia atsižvelgė į vaiko interesus.

Turint omenyje šio tyrimo aplinkybes, tikslinga paminėti, jog Vaiko teisių komitetas pripažįsta, kad taikant Konvencijos 3 straipsnį, būtinas lankstumas bei, kad įvertinti ir nustatyti vaiko interesai gali prieštarauti kitiems interesams ar teisėms (pvz., kitų vaikų, visuomenės, tėvų ir kitų asmenų interesams ir teisėms); kad galimi vaiko kaip individo ir vaikų kaip grupės ar visų vaikų interesų konfliktai. Kiekvienu konkrečiu atveju sprendimai turi būti priimami, atidžiai išlaikant pusiausvyrą tarp visų šalių interesų ir priimant tinkamą kompromisą. Jeigu neįmanoma suderinti interesų – analizuojant ir įvertinant susijusių asmenų teises, atsižvelgiant į tai, kad vaiko teisė pirmiausia atsižvelgti į jo (jos) interesus, reiškia, kad vaiko interesams priskiriama pirmenybė ir tai nėra vien tik viena iš aplinkybių; todėl būtina suteikti didesnę reikšmę aspektams, kurie geriausiai tenkina vaiko interesus.³⁸

Galimybė įgyti nemokamą kokybišką išsilavinimą, įskaitant ugdymą ankstyvojoje vaikystėje, neformalų ar neoficialų išsilavinimą ir susijusią veiklą, atitinka vaiko interesus. Visi sprendimai dėl priemonių ir veiksmų, susijusių su konkrečiu vaiku ar vaikų grupe, turi gerbti vaiko ar vaikų interesus dėl išsilavinimo. Siekdamas skatinti galimybę didesniai vaikų skaičiui įgyti išsilavinimą ar geresnės kokybės išsilavinimą, valstybės dalyvės privalo turėti kvalifikuotus mokytojus ir kitus specialistus, dirbančius skirtingose su švietimu susijusiose aplinkose, ir tinkamus mokymo ir mokymosi metodus, atsižvelgdamos į tai, kad švietimas yra ne tik investicija į ateitį, bet ir džiaugsmingos veiklos, pagarbos, dalyvavimo ir ambicijų įgyvendinimo galimybė. Reagavimas į šį reikalavimą ir vaikų atsakomybių stiprinimas, kad jie galėtų įveikti bet kokius apribojimus dėl savo pažeidžiamumo, atitinka vaikų interesus.

Manytina, kad konkrečiu atveju susiduria vaikų, ugdomų tautinių mažumų kalba, jų tėvų, mokyklų, kitų suinteresuotų asmenų bei valstybės interesai, požiūriai ir vertinimai, kaip turi būti užtikrinamas šių vaikų teisės į mokslą įgyvendinimas (ugdymas gimtąja ir valstybine kalba).

³⁷ Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras Nr. 14 „Dėl vaiko teisės, kad jo interesams būtų skiriamas pagrindinis prioritetas (3 straipsnio 1 dalis)“, CRC/C/GC/14.

³⁸ Ten pat.

Atsižvelgiant į pareiškėjo nurodytus argumentus ir galiojantį teisinį reglamentavimą (Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies nuostatas) bei turint omenyje ilgalaikį delsimą (vengimą) priimti sprendimus, būtinus tinkamam šių nuostatų praktiniam įgyvendinimui (įskaitant ir tai, kad po Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimo poįstatyminiu teisės aktu siūloma nustatyti mažesnę valstybinės kalbos pamokų skaičių), manytina, kad tokie Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos veiksmai (neveikimas) gali būti vertinami ir kaip geriausių vaiko interesų principo pažeidimas. Siekiant deramos švietimo politikos, šiuo atveju svarbu subalansuoti visų šalių teisėtus interesus ir rasti tinkamą kompromisą, kuris užtikrintų vaiko, ugdomo tautinės mažumos mokykloje, teisę į mokslą tiek gimtąja, tiek valstybine (lietuvių) kalba, kaip šiuo metu įtvirtinta Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje.

24. Atsižvelgiant į Švietimo įstatymo 9 straipsnyje įtvirtintą pradinio ugdymo paskirtį – suteikti asmeniui dorinės ir socialinės brandos pradmenis, kultūros, taip pat ir etninės, pagrindus, elementarų raštingumą, padėti jam pasirengti mokytis pagal pagrindinio ugdymo programą, – taip pat į aukščiau išdėstytas aplinkybes, pareiškėjo bei Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos argumentus bei iš esmės sutampančią nuomonę, kad tautinių mažumų mokyklose besimokantys mokiniai nepakankamai išmoka valstybinę – lietuvių kalbą, taip pat į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendime ir šio tyrimo metu konstatuotą aplinkybę, kad Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje nustatytas reikalavimas tautinių mažumų mokyklose lietuvių kalbos mokymui (konkrečiu atveju – pradinio ugdymo programoje) skirti ne mažiau laiko nei gimtosios kalbos mokymui nebuvo ir nėra (tinkamai) vykdomas, darytina išvada, kad nagrinėjamu atveju yra pažeidžiamos tarptautinės ir nacionalinės teisės aktų nuostatos, vaiko teisės ir teisėti interesai (teisė į nediskriminavimą, geriausių interesų pirmenybę, išsilavinimą ir lavinimo tikslus, visapusišką vystymąsi, sudarantį sąlygas vaikui pasirengti savarankiškam gyvenimui visuomenėje; kt.) ir neužtikrinama vaiko gerovė.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė iš esmės sutinka su pareiškėjo nuomone bei argumentais dėl didesnio dėmesio ir valstybinės – lietuvių kalbos mokymo stiprinimo ne tik pradinio, bet ir ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo bei, galimai, ir kitose ugdymo programose, tačiau kartu atkreipia dėmesį, kad, siekiant šių tikslų, būtina užtikrinti nuoseklų tarptautinės ir nacionalinės teisės aktuose ir kituose dokumentuose reglamentuotų tautinių mažumų ir vaikų teisių įgyvendinimą. Šios pažymos išvadų dalyje nurodytuose teisės aktuose ir dokumentuose atkreipiamas dėmesys į subalansuoto požiūrio poreikį ir būtiną pusiausvyrą tarp tautinės mažumos kalbos ir valstybinės kalbos mokymosi, taip pat į poreikį vykdyti nuolatinę stebėseną bei vertinimą, ar tautinės mažumos kalba besimokantys mokiniai pasiekia tokį valstybinės kalbos lygį, kuris užtikrintų jų visavertį dalyvavimą visuomenėje, ar mažumų kalbų mokymas vyksta nepakenkiant valstybinės kalbos mokymuisi ar mokymui šia kalba ir t.t., taip pat ar tautinių mažumų vaikams sudaromos sąlygos išsaugoti savo tapatybę, ugdymo procese įgyti tinkamas savo gimtosios kalbos žinias ir kt.

Atsižvelgiant į tai, kad valstybinės kalbos mokymo tautinių mažumų mokyklose ir kitose vaikų ugdymo įstaigose klausimas yra itin jautrus bei įvairiapusis, į itin ilgai bei neveiksmingai truncančias šio klausimo optimalaus sprendimo paieškas, suinteresuotų asmenų nuomonių įvairovę ir prieštarumą, taip pat manant, kad šio klausimo sprendimui trūksta vieningo ir (ar) strateginio požiūrio bei išsamaus (nuoseklaus) teisinio reglamentavimo, ir turint omenyje Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos teiginį, kad Ministerija siūlys sprendimus, įgalinančius kurti vientisą ir motyvuojančią lietuvių kalbos vartojimo terpę visose mokyklos gyvenimo srityse, siekiant sklandžios mokinių integracijos ir kt., vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, būtina inicijuoti platesnes

diskusijas dėl subalansuotos tautinių mažumų politikos bei, išnaudojant įvairias priemones ir galimybes, siekti priimti sprendimus, užtikrinančius tinkamą vaikų, kurie ugdomi tautinių mažumų kalbomis, valstybinės kalbos mokymą ir šios kalbos išmokimą.

Remdamasi tuo, kas išdėstyta, atsižvelgdama į tyrimo medžiagą bei nustatytas aplinkybes, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 11 straipsnio 1 ir 2 punktais, 12 straipsnio 1 dalies 10 punktu, 14 ir 16 straipsniais, 23 straipsnio 1-3 dalimis, 24 straipsnio 7 punktu vaiko teisių apsaugos kontrolierė **n u s p r e n d ž i a**:

1. Atkreipti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos dėmesį į tai, kad 2025-2026 ir 2026-2027 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų 84 punktas ta apimtimi, kuria nustatytas lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičius pradinio ugdymo programai įgyvendinti grupinio mokymosi forma kasdieniu ir nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu mokyklose, kuriose įteisintas tautinių mažumų kalbos mokymas arba mokymas tautinės mažumos kalba, ir kuris yra mažesnis lyginant su nustatytu lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičiumi pradinio ugdymo programai įgyvendinti grupinio mokymosi forma kasdieniu ir nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu mokyklose, ugdymą vykdančiose lietuvių kalba, pažeidžia vaiko teises ar jo teisėtų interesus bei neužtikrina vaikų, kurie ugdomi tautinių mažumų kalba, gerovės.

2. Siūlyti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai:

2.1. išnaudojant visas būtinas priemones ir būdus, nedelsiant užtikrinti Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2026 m. sausio 7 d. sprendimo vykdymą – inicijuoti ir priimti Bendrųjų ugdymo planų ir, esant poreikiui, kitų teisės aktų pakeitimus būtinus tinkamam Švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies nuostatų įgyvendinimui;

2.2. inicijuoti (organizuoti) diskusijas dėl subalansuotos tautinių mažumų politikos bei sprendimų, kurie užtikrintų sąlygas įgyvendinti teisę mokytis tautinės mažumos kalba (kalbos) kartu su teise mokytis valstybinės kalbos, sudarant prielaidas tautinių mažumų vaikams turėti lygias galimybes sėkmingam mokymuisi, siekti aukštojo mokslo, turėti geresnes galimybes darbo rinkoje, socialinei integracijai, visavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime ir kt.

3. Siūlyti Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo ir mokslo komitetui bei Žmogaus teisių komitetui sprendimų ir politikos įgyvendinimo dėl tautinių mažumų mokyklų parlamentinę kontrolę.